

Amerikaans machtsverval?

In toenemende mate staat de laatste twintig jaar de machtspositie van de VS ter discussie. Na de tweede wereldoorlog namen de VS op economisch gebied duidelijk een hegemoniale positie in, op militair gebied was er sprake van een Amerikaans-Russische bipolariteit. Zo langzamerhand vormen Japan en de EG steeds meer een bedreiging voor de dominante positie van de VS in de wereld economie. Het aandeel van de VS in het bruto wereldprodukt heeft zich sinds 1970 min of meer gestabiliseerd, maar de afhankelijkheid van de Amerikaanse economie van het buitenland is vooral op het industriële en financiële vlak sterk toegenomen.

Diverse auteurs hebben de laatste paar jaar hun licht laten schijnen over het vermeende Amerikaanse machtsverval. Grootste bekendheid onder hen verwierf Paul Kennedy met zijn boek *The rise and fall of the great powers*¹. Hierin beschrijft hij de opkomst en ondergang van de grote mogendheden vanaf 1500. Het blijkt dat er op lange termijn een duidelijk verband bestaat tussen de economische middelen van een grootmacht aan de ene kant en de politiek-militaire macht aan de andere kant. Met het afnemen van de economische macht van een grote mogendheid zal ook de politieke macht afnemen. In navolging van Walter Lippman wijst Kennedy op het gevaar van 'imperial overstretch'. Vaak heeft een grootmacht op het toppunt van zijn macht te veel militaire verplichtingen op zich genomen. De beschikbare economische middelen zijn dan niet langer toereikend om deze last te dragen. De groeicapaciteit van de economie komt daardoor onder druk te staan en andere landen krijgen de kans om de hegemoniale staat voorbij te streven. Historische voorbeelden waarbij deze cyclus van opkomst en verval zich heeft voorgedaan zijn o.a. Spanje, de Nederlanden, Frankrijk en Groot-Brittannië. Kennedy's historische analyse heeft vooral grote bekendheid gekregen vanwege de toepassing op de actuele positie van de VS. Sinds het verschijnen van zijn boek is er een debat gaande over de relatieve teruggang van de Amerikaanse economische hegemonie en de politiek-militaire gevolgen daarvan.

In een recente studie gaan twee onderzoekers van het instituut 'Clingendael' in op Kennedy's stellingen en analyseren zij de gevolgen van het machtsverval van de VS voor de internationale economie en voor vraagstukken van oorlog en vrede². In de literatuur vinden zij ruime steun voor de visie dat er sprake is van een relatieve teruggang van de Amerikaans economische macht. Er is echter ook kritiek op deze stelling. Zo noemt Susan Strange de teloorgang van de Amerikaanse hegemonie zelfs een mythe. Volgens Samuel Huntington is de relatieve economische achteruitgang van de VS geen teken van Amerikaanse zwakte, maar juist het gevolg van het bereiken van de naoorlogse Amerikaanse doelstelling om het economisch herstel in West-Europa en Japan op gang te brengen. Volgens hem zijn het ook niet de defensie-uitgaven, maar de te hoge consumptieve bestedingen die op termijn een bedreiging kunnen vormen voor de Amerikaanse machtspositie.

De auteurs van de Clingendael-studie illustreren aan de hand van een aantal indicatoren het relatieve verlies aan economische en militaire macht van de VS en constateren dat de Amerikaanse economie de lasten van de militaire verplichtingen steeds moeilijker kan dragen. De tanende economische macht blijkt bij voorbeeld uit het afnemende economische gewicht van de

VS binnen de G-7 en de OESO, de verslechtering van de Amerikaanse concurrentiepositie, het afnemende aandeel in de mondiale monetaire reserves en de toegenomen afhankelijkheid van het buitenland. In de jaren tachtig heeft president Reagan dit proces niet tot staan gebracht. Integendeel, het gevoerde macro-economische beleid en het voortschrijdende industriële verval van de VS hebben tot omvangrijke tekorten op de federale begroting en de handelsbalans geleid. Voor de financiering van de buitenlandse schuld zijn de VS afhankelijk geworden van de bereidwilligheid van vooral Japanse kapitaalverstrekkers. Met het permanent naar het buitenland afvloeien van kapitaalopbrengsten dreigt de Amerikaanse economische positie verder te verzwakken. Een groot risico hiervan is het protectionistische worden van de VS. Een economisch zwakker Amerika zou zich er op kunnen beroepen dat het nu tijd geworden is dat de VS een herstelfase mogen doormaken waarin zij hun thuismarkt gedeeltelijk afgrenzen.

Ondanks de economische zwaktes onderschrijven Rood en Siccama de visie van Huntington. "Welbeschouwd is Amerikaans 'machtsverval' ... een succesvolle normalisering", zo stellen zij (blz. 49). Amerika is nog steeds nummer één en zal dit bij gebrek aan naaste concurrenten voorlopig wel blijven. Een aantal structureel sterke aspecten van de Amerikaanse economie, zoals de altijd nog grote invloed van de Amerikaanse conjunctuur op de wereld economie, het universele karakter van de dollar en de grote thuismarkt staan hier borg voor. Hoewel de Amerikaanse hegemonie voorbij is, mag men de kracht van de Amerikaanse economie nog lang niet onderschatten. "When America sneezes, the rest of the world catches a cold" lijkt nog steeds van kracht te zijn.

Daar komt nog bij dat er enkele factoren zijn die het proces van Amerikaans machtsverval de komende jaren kunnen afremmen. Ten eerste zijn er demografische omstandigheden die in het voordeel van de VS zijn, zoals de toenemende vergrijzing van de Japanse en Westduitse bevolking. De daarmee samenhangende te verwachten ontsparing door niet langer actieven zal het Japanse en Duitse spaaroverschot verminderen waardoor er meer perspectief komt op een evenwichtiger handelsbalans. Tegelijkertijd zal de Amerikaanse spaarquote door het ouder worden van de gemiddeld veel jongere bevolking nog toenemen. Een tweede aspect vormt de omvang van de Amerikaanse defensie-inspanningen. Door het afnemen van de directe militaire dreiging van de Sovjetunie zal het verzet in de VS tegen het in zo grote mate bijdragen aan de Westeuropese veiligheid toenemen. Gezien de huidige politieke instabiliteit in Midden- en Oost-Europa hoeft vermindering van deze bijdrage op korte termijn uit veiligheidspolitieke overwegingen niet in het belang van de VS te zijn. Het zal echter wel helpen om de militaire verplichtingen beter af te stemmen op de geslonken middelen. Al met al zou het op langere termijn met het Amerikaanse machtsverval nog wel eens kunnen meevallen.

A.J. Wolters

1. P. Kennedy, *The rise and fall of the great powers; economic change and military conflict from 1500 to 2000*, Random House, New York, 1987.

2. J.Q.Th. Rood en J.G. Siccama, *Verzwakking van de sterkste; oorzaken en gevolgen van Amerikaans machtsverval*, Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael', Den Haag, 1989.